

РЕЦЕНЗІЇ. ОГЛЯДИ. АНОТАЦІЇ

Світлана Шуляк

Рецензія

**БЕЦЕНКО Т. П. РОМЕН (ГІПОТЕЗИ ПРО ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ
МІСТА РОМНИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА МІКРОТОПОНІМІЇ ПОСЕЛЕННЯ).
СУМИ: МРІЯ-1, 2020. 108 С.**

DOI: 10.5281/zenodo.3950777

© С. Шуляк, 2020. CC BY 4.0

Нещодавно побачила світ цікава праця з топонімії Сумщини доктора філологічних наук, професора Тетяни Петрівни Беценко «Ромен (гіпотези про походження назви міста Ромни Сумської області та мікротопонімії поселення)» (Суми: Мрія-1, 2020. 108 с.).

Топоніміка України – унікальне явище мовно-культурної спадщини етносу. Географічні назви є незаперечними фактами історії народу, його мови, культури, цивілізації. Вивчення топонімічних одиниць розглядаємо як необхідний етап освоєння світу, пізнання мовної картини світу етносу. На наш погляд, Сумщина в плані назовництва – унікальний регіон. Тут спостережено прадавнє переплетення подій, мов і культур у їхній взаємодій та контактах. Своєрідне географічне розташування регіону сприяло розвитку самобутніх мовних рис, притаманних мовцям древньої Сіверщини. У зв'язку з цим топонімікон Роменщини постає як автентичний фрагмент мовної картини світу давніх сіверян у їхніх взаємозв'язках з іншими етносами у ході історичного розвитку. Вважаємо, ці обставини слугують свідченням беззаперечної актуальності рецензованого дослідження, яке навдивовиж пластично інтегрує факти історії, мови, географії, культури, різногалузевого краєзнавства тощо. Проте лінгвістичний підхід в обґрунтуванні витоків найменувань – домінуючий.

У розвідці доктора філологічних наук, професора Тетяни Петрівни Беценко в науково-популярній формі викладено аналіз топонімікону Роменщини: ойконіма Ромен (Ромни), гідронімів Ромен, Сула, різних груп мікротопонімів: агоронімів, некронімів, еклезіонімів, ойкодомонімів...

Неспростовною є актуальність розвідки проф. Т. П. Беценко, зумовлена потребою кваліфікованого, фахового вивчення пам'яток мовно-культурної, мовно-історичної спадщини етносу, до яких сповна належать топоніми Роменського краю. Мета розвідки – подати науковий опис топонімічного матеріалу Роменщини. Основне завдання, що його слушно визначила дослідниця, полягає в тому, щоб кваліфіковано, науково виправдано здійснити аналіз топонімічного матеріалу міста Ромни, встановити етимологію найменувань.

Т. П. Беценко вперше представила систематизований аналіз топонімічного континууму Роменщини як фрагменту ономастикону України. Використання відомостей археологічних розкопок, матеріалів з історії краю слугували якісному виконанню наукового дослідження. У ході багаторічних польових експедицій автору вдалося зібрати й систематизовано описати значний топонімічний

матеріал, унікальний за вагою та значенням. Схвально, що проф. Т. П. Беценко опрацювала значну кількість різногалузевих джерел, тому висловлені міркування – істотні і вагомі в науковому плані. Захоплює інформаційне наповнення рукопису, переконливість викладу, аргументованість доказів.

Схвально, що автор коротко, але смісно розглянула ключові фрагменти з історії заснування дуже давнього населеного пункту Ромни Сумської обл. (вважають, місто розпочало історію свого існування приблизно з IX–X ст.). Дослідниця навела низку варіантних назв міста, що побутували в минулому: **Ромен, Румно, Римне, Римов, Римово, Римон, Римни, Рим.** Вона вказала на такий суттєвий факт, як виявлення старожитностей роменської культури на території міста, що «безпосередньо передувала утворенню давньоруської держави» (с. 11). Автор поділяє думку, що «місто виникло як фортеця Посульської оборонної лінії Київської Русі» (с. 13). Щоб зробити такі висновки, Т. П. Беценко проаналізувала міркування істориків, краєзнавців.

Осердям наукової розвідки проф. Т. П. Беценко є, на наш погляд, аналіз топоніма Ромни (розділ «Ойконім Ромни: спроби реконструкції етимології найменування»). Автор праці не тільки проаналізувала думки вчених про можливі шляхи виникнення назви, а й навела свою гіпотезу. За її переконаннями, найвірогіднішими є такі значення, покладені в основу топоніма (ойконіма Ромни), – «густий дрімучий ліс, де є розорана місцевість»; «густий ялиничок»; «лісова непрохідна глушина, де на галявині є розчищене місце і поселення»; «розчищена площа на сухому високому місці в лісі», а також «сила, кріпость» (с. 38). За основу виведення етимології ойконіма автор гіпотези взяла до уваги місце розташування поселення та існування слів у нашій мові для позначення топографічних об'єктів.

Крім того, у книжці ви знайдете цікаві міркування про мікроойконіми поселення (найменування мікрорайонів): Овлаші (етимон Євлаші), Процівка, Герасимівка, Засулля, Лозова, Новолозовка та ін., про урбаноніми (агороніми, скажімо, Іллінський ярмарок, Хитрий базарчик), некроніми, еклезіоніми та ін.

У книжці приділено увагу назвам лісів, лугів, що близько розміщені до населеного пункту (Півний ліс, Огнівщина, Гелерівщина та ін.), найменуванням належних до населеного пункту ярів, підвищень (**Муховець, Лиса гора, Засульська (Покровська) гора, гора Хапунка, гора Золотуха** та ін.), назвам водойм (річок, ставків, струмків, криниць, боліт), місць купання тощо.

Так, дослідниця припускає, що гідронім Ромни (у минулому – Великий Ромні, нині у побуті – Роменка) може бути пов'язаний з апелятивом **раменьє** (з одним із його значень).

Як переконує автор, назва річки Сула пов'язана з поняттями «вода», «непрохідне болото», «болото», «вода із болотяною рослинністю», «заливні болота з заплавою і рослинністю», а також з «мул», «твань». Сам характер річки вказує на це (с. 86). Взагалі сула – «непрохідне болото з рідкою в'язкою масою». Така ознака дійсно притаманна річці. «Су» означає в багатьох мовах світу (і не тільки належних до індоевропейської сім'ї) воду, струмок, річку, озерце (тюрк.) і подібне. Дослідниця також розглядає назви місцевих боліт, ставків, найменування місць купання на водоймах (річках), назви мостів (понтоніми).

Для того, щоб краще орієнтуватися у науковій термінології, подано словник топонімічних термінів.

Загалом книжка має велике пізнавальне значення; виховує любов до рідного краю, плекає зацікавлення його історією, мовою, фольклором. Автор наводить багато легенд, пов'язаних з топографічними об'єктами краю. Відчутним є палке зацікавлення професора Т. П. Беценко топонімічними студіями. Переконливим є подих сивої давнини, вловленої зі сторінок книги. Ромни – рідне місто для

автора, тому написано про нього з величезною любов'ю і захопленням.

Стиль викладу матеріалу – чіткий, виважений, логічний і науково доказовий. Мовне оформлення розвідки доступне для сприйняття й отримання інформації. Книжну прикрашають поетичні рядки про місто і його назви Д. Білоуса, О. Ющенко, афоризми.

Суттєво, що видання підготовлене з орієнтацією на викладачів вищих навчальних закладів, науковців, студентів, магістрантів, аспірантів, учнів, учителів, усіх, хто цікавиться питаннями топоніміки, методикою проведення топонімічних досліджень, питаннями лінгвістичного, історичного, географічного краєзнавства.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Шуляк С. Рецензія : Беценко Т. П. Ромен (гіпотези про походження назви міста Ромни Сумської області та мікротопонімії поселення). Суми: Мрія-1, 2020. 108 с. *Сіверянський літопис*. 2020. №3. С. 204–206. DOI: 10.5281/zenodo.3950777.

Цитування за стандартом APA

Shuliak, S. (2020). *Retsenziia : Betsenko T. P. Romen (hipotezy pro pokhodzhennia nazvy mista Romny Sumskoi oblasti ta mikrotoponimii poselennia)*. Sumy: Mriia-1, 2020. 108 s. [Recension : Betsenko, T. P. (2020). *Romen (hypotheses about the origin of the name of the city of Romny, Sumy region and microtoponymy of the settlement)*. Sumy, Ukraine: Mriia-1]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 3, 204–206. DOI: 10.5281/zenodo.3950777.